

Тема 1. ВСТУП В ЕКОНОМІКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

План

1. Макроекономічний та структурний аналіз національної економіки. Нематеріальна економіка.
2. Світові тенденції реструктуризації національної економіки та її особливості в Україні.
3. Роль сфери послуг для розвитку громадян, бізнес-організацій та національної економіки
4. Еволюція та предмет економічної теорії сфери послуг.

1. Макроекономічний та структурний аналіз національної економіки

Національна економіка – це соціально-економічна система країни, яка об'єднана спільною територією, державним устроєм, правовими інститутами, єдиним ринком, соціокультурними цінностями і розвивається заради задоволення національних інтересів.

Чинники формування структури національної економіки:

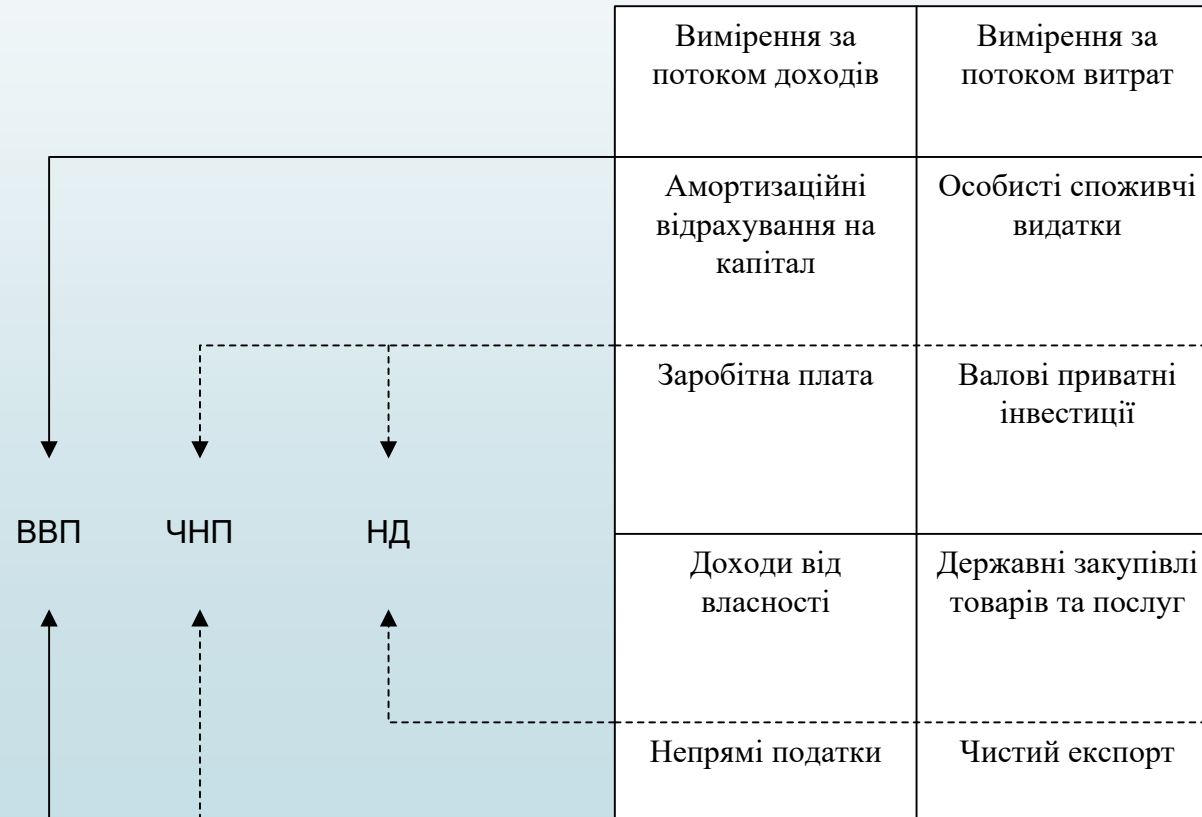
Історико-технологічні, зокрема НТП

Соціально-економічні

Географічні

Макроекономічна структура економіки

Складові ВВП за доходами та видатками.

Структура ВВП за методом кінцевого споживання у 2019 р.

- споживчі витрати – 66,5 %**
- державні закупівлі – 20,4%**
- валове нагромадження – 20,7%**
- чистий експорт – - 7,6%**

Секторальна структура національної економіки

Прийнято виділяти такі структурні елементи: сфера, сектор і галузь.

Галузь національної економіки – це вид економічної діяльності підприємства.

Сфера національної економіки – це сукупність підприємств, що виробляють схожі за своєю природою товари та послуги. Тобто вони однакові або аналогічні за специфічними рисами кінцевої продукції.

Сектор національної економіки – це систематизація вже структурних одиниць, які мають близькі економічні цілі, виконують схожі економічні функції. Наприклад, сектори: приватний та державний, формальний і неформальний, аграрний, науковий, нефінансовий та фінансовий, первинний, вторинний, третинний тощо.

Первинний сектор створює матеріальні цінності безпосередньо на основі природних ресурсів (сільське господарство, мисливство, лісове господарство, риболовство). Переважає у доіндустріальній системі.

Вторинний сектор охоплює добувну, переробну промисловість, будівництво. Переважає в індустріальній системі.

Первинний + вторинний сектор = матеріальне виробництво.

Третинний сектор, результати якого не мають «речового» вираження. Це – сектор послуг, або **нематеріальна економіка**. До нього належать послуги матеріального характеру (транспорт, зв'язок, комунальні послуги, послуги складського господарства), торгівля, фінанси, страхування, соціальні (охорона здоров'я та соціальна робота, освіта та ін.), державне управління, операції з нерухомістю, інформаційні послуги. Переважає в постіндустріальній системі.

Нематеріальна економіка – система

економічних відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання нематеріальних продуктів та послуг, основу яких складають неречові інформаційні та інтелектуальні ресурси (знання та інформація). Виробництво послуг та духовних цінностей є головним змістом (складовою) нематеріальної економіки.

2. Світові тенденції реструктуризації національної економіки та її особливості в Україні.

- випереджаючі темпи зростання випуску кінцевого продукту у порівнянні з випуском проміжного продукту;
- випереджаючі темпи зростання третинного сектору у порівнянні з первинним і вторинним;
- в структурі вторинного сектору – зростання частки машинобудування в загальному обсязі промислового виробництва.
- у структурі третинного сектору – прискорений розвиток освітніх і медичних послуг, професійних і науково-технічних послуг, інформаційного сектору.
- Прискорена інтеграція новітніх послуг у матеріальне виробництво, зростання ролі консалтингу

Тенденції структурної перебудови економіки України.

- Тривала деіндустріалізація економіки, зниження частки машинобудування у промисловості загалом;
- зростання ролі третинного сектору економіки:
 - за рахунок традиційних послуг (торгівлі та послуг транспорту, операцій з нерухомим майном)
 - зростання Інтернет- та цифрової економіки, віртуалізація економіки.
 - зростання експорту послуг

Конкурентоспроможні послуги в Україні: транспорт й ІТ, зростання Інтернет-торгівлі. Найбільші прямі інвестиції – у фінансові послуги (страхування, банківські послуги) та торгівлю.

3. Роль сфери послуг для розвитку громадян, бізнес-організацій та національної економіки

Для громадян:

- ✓ **СфП задовольняє потреби у традиційних і нових послугах (під впливом НТП та інформаційних технологій), тобто розширює споживчій вибір за межі звичайного товарного кошику. Змінюється орієнтири споживання, матеріальні блага втрачають вагу головної цінності для людей.**
- ✓ **СфП сприяє збільшенню вільного часу громадян, свободи та демократії; вона є найважливішим важелем сучасної якості життя та суспільного добробуту; забезпечує людський розвиток – особливо послуги освіти та охорони здоров'я. Творча діяльність людей виступає "важкою артилерією" розвитку постіндустріального суспільства.**

Для підприємств:

- ❖ СфП поширює обсяг суспільних та приватних ресурсів за рахунок неречових факторів виробництва – знань та інформації; вони є невичерпними, нагромаджуються безмежно; існує можливість їх тиражування й розповсюдження у зростаючих масштабах.
- ❖ Консультаційні бізнес-послуги допомагають оптимальної діяльності фірм,
- ❖ СфП є основним драйвером конкуренції та демонополізації економіки:
 - стимулює розвиток малого бізнесу, зокрема венчурного бізнесу, спрямованого на здійснення «ризикових проектів», реалізацію стартапів, і сприяє залученню іноземних інвестицій.
- ❖ В Україні малий бізнес посідає тільки 15 % у загальному обсязі ВВП, а в розвинених країнах – від 50 до 80 % ВВП.

Для національної економіки:

- **Послуги транспорту, торгівлі, зв'язку стимулюють розвиток матеріального виробництва;**
- **Експорт послуг сприяє структурній перебудові та диверсифікації експорту, формуванню активного платіжного балансу.**
- **СфП забезпечує збільшення нових робочих місць і зростання національної економіки.**
- **Соціально-культурні, інформаційні та інтелектуальні послуги стимулюють інноваційний розвиток національної економіки.**
- **СфП скорочує залежність від державної бюрократії, особливо Інтернет-послуги, що сприяє скороченню тіньової економіки.**
- **Консультаційні бізнес-послуги покращують пропорції національної економіки та сприяють підвищенню її конкурентоспроможності.**

4. Еволюція та предмет економічної теорії сфери послуг

Періодизація технологічних укладів

Технологічні уклади	Період домінування	Країни-лідери	Технології, що переважають
I	1770-1830 рр.	Бельгія, Велика Британія, Франція	Водяний двигун, виплавка чавуну і обробка заліза, будівництво каналів
II	1830-1880 рр.	Франція, Бельгія, Німеччина, Велика Британія, США	Паровий двигун, вугільна промисловість, машинобудування, чорна металургія, верстатобудування
III	1880-1930 рр.	Франція, США, Велика Британія, Німеччина	Електротехнічне і важке машинобудування, виробництво сталі, неорганічна хімія, важкі озброєння, кораблебудування, лінії електропередач, стандартизація
IV	1930-1980 рр.	США, країни Європи, Японія	Синтетичні матеріали, органічна хімія, кольорова металургія, електронна промисловість, автомобілебудування, атомна енергетика
V	1980-2020 (2030) рр.	США, Японія, країни ЄС, Південно-Східна Азія	Обчислювальна техніка, телекомунікації, роботобудування, мікро- і оптоволоконні технології, космічна техніка, штучний інтелект, біотехнології
VI	2020 (2030) -... рр. (прогноз)	США, ЄС, КНР, Японія	Наноелектроніка, молекулярна та нанофотоніка, наноматеріали і наноструктуровані покриття, нанобіотехнологія, наносистемна техніка

Етапи розвитку продуктивних сил

Доіндустріальний етап (панування ручної праці, у структурі економіки переважає сільське господарство, видобуток корисних копалин, рибальство, лісозаготівля)

Індустріальний етап (ручна праця замінюється механізованою, провідну роль відіграє велике промислове виробництво. Матеріальною основою виробництва стає машина, а людина лише доповнює її, перетворюючись на її знаряддя)

Постіндустріальний етап (робітник перестає бути частиною технічної системи: автоматизація виробництва звільняє його від безпосередньої участі у виробництві, перетворюючи на контролера засобів виробництва, сприяє появі робітника нового типу; значно підсилюється творчий характер праці)

Економічна теорія сфери послуг

вивчає: економічні відносини між людьми, що виникають у процесі надання та споживання нематеріальних благ; закономірності (тенденції) розвитку сфери послуг; оптимальний вибір обмежених матеріальних і нематеріальних ресурсів заради задоволення зростаючих індивідуальних та суспільних потреб.

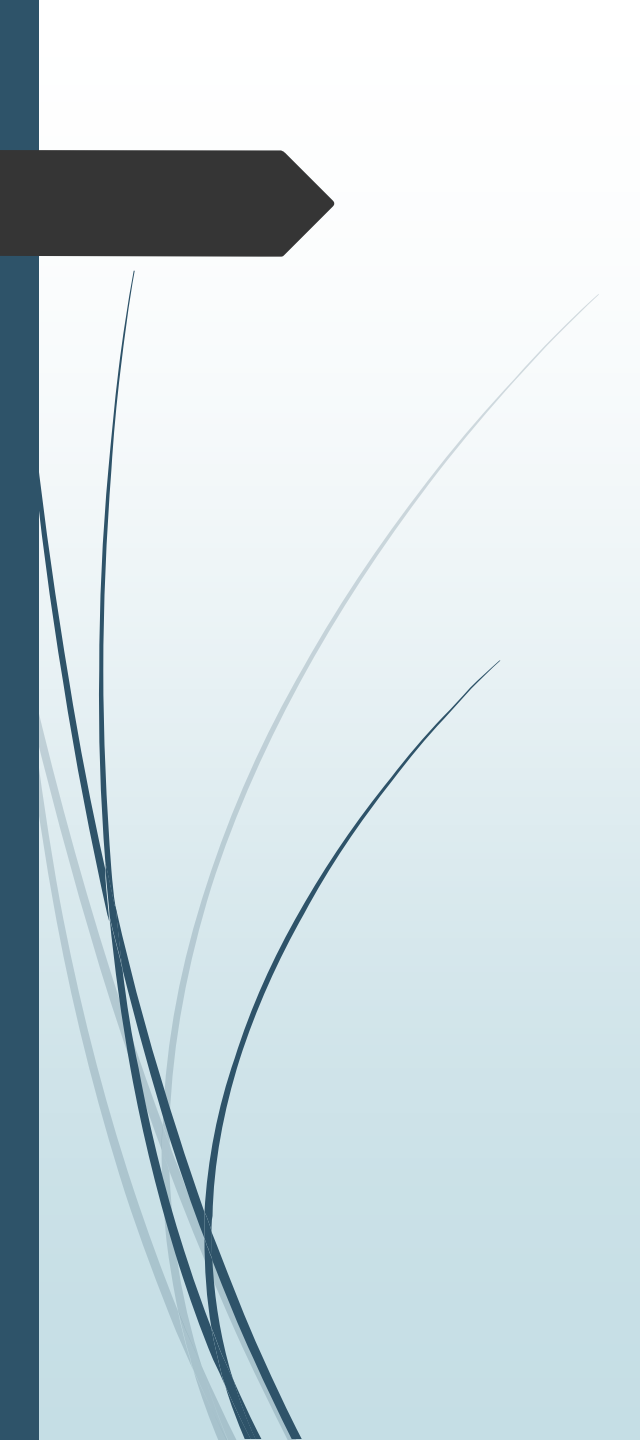
Особливості економічних відносин у нематеріальній економіці обумовлені змінами контенту власності:

1. Складність встановлення (специфікації) права власності на послуги.

Переваги: не можна приватизувати інтелектуальний ресурс, мінімум рейдерства та пресу бюрократії, економіка швидше розвивається.

Води: важче виписати законодавство, формальні правила поведінки надавачів послуг, багато прогалин.

2. Соціалізація власності на інформаційний та інтелектуальний продукт, їх існування має сенс лише за умов колективного споживання (Інтернет, наукова інформація, програмний продукт). Поступово долається відчуження працівника від засобів виробництва та готового продукту.

Головні види *нематеріальних ресурсів* – це інформаційні та інтелектуальні ресурси, тобто весь наявний обсяг інформації в економіці; весь обсяг знань, зафіксований на матеріальних носіях (книга, журнал, матеріали конференцій, диск тощо), формалізовані знання – патенти, наукові твори, раціоналізаторські пропозиції; професійні якості кваліфікованих працівників.

Відмінності нематеріальних ресурсів від традиційних ресурсів:

- ❑ вони є невичерпними через значний обсяг знань та інформації, нагромаджуються безмежно; можливе тиражування й розповсюдження у зростаючих масштабах;
- ❑ водночас вони є ще більш обмеженими через використання унікального та дуже рідкісного ресурсу – професійної, кваліфікованої, інтелектуальної праці.
- ❑ залишаються одночасно доступними будь-якій кількості людей.